

omenila, je lep odziv devetošolcev Waldorfske šole, ki so prebrali *Modri otok* in se o njem pogovarjali v oddaji Hudo na Radiu Slovenija z voditeljem Gašperjem Stražišarjem. Takrat sem prvič slišala, kako razmišljajo o romanu tisti, ki jim je dejansko namenjen, in moram reči, da me je presenetilo, kaj vse so našli v njem in kako jih je nagovoril. Zelo poseben občutek je, ko gre knjiga svojo pot in zaživi svoje življenje med bralci.

Petra Vidali

JANA BAUER: ZAKAJ SE Z OBJEMANJEM UKVARJA CEL SVET

Foto: Tihomir Pinter

Kako objeti ježa je v teh distopičnih, odtujenih časih resnično prava tema – preprosta želja po objemu. Nuja po objemu, in to bitja, za katerega je ta želja videti brezupna. Kakšna je geneza te zares subtilne slikanice? Vaši živalski

junaki so vedno tako avtentični, sveži, prepričljivi, nikoli plakadni, nobene sledi moraliziranja, kako vam uspeva?

Besedilo je nastalo že pred pandemijo in nekaj let ležalo v predalu. Mislim, da so ga navdihnile slikanice o objemih in objemanju. Kot urednica se redno udeležujem sejmov, še zlasti v Bologni, kjer se srečujem z različnimi agenti in založniki. V nekem trenutku se mi je zazdelo, da ima vsak od njih, ne glede na to, s katerega konca sveta prihaja, vsaj eno knjigo, ki se navezuje na objemanje. Pomislila sem, da mora biti v objemanju neka splošna težava, če se s tem (zave-stno ali ne) ubada toliko ljudi. Nikoli prej se nisem spraševala o tem. In če govorimo o težavi z objemanjem, je seveda prvi na vrsti jež. Tako se je začelo, potem se je zgodba spletla. Malo pa sem vseeno pazila, da ne bi bil preveč podoben ježu iz *Groznovilce*.

Ste mojstrica presenetljivih obratov, v vaših knjigah za mlade je zmeraj tisto nekaj čudežnega, nek obrat, da nič ni tako, kot je videti na prvi pogled. Taka je vloga lisjaka v zgodbi, kajne?

Življenje samo po sebi je polno presenetljivih obratov ter drobnih čudežev in čarovnij. Zveni klišejsko, je pa res. Vendar se ti čudeži ne zgodijo sami od sebe, zanje so odgovorni posamezniki. Največkrat čisto običajni ljudje, ki v nekem trenutku izstopijo iz rutine svojega vsakdana in naredijo nekaj, kar spremeni tok dogodkov. Nekaj, kar v življenje ali življenja drugih prinese kanček čaravnije. Ljudje, ki so sposobni izstopiti iz lastnega ugodja in se brez najmanjše koristoljubnosti poglobiti v težave drugih, so me vedno fascinirali. Kljub svojim slabostim in napakam so v nekem trenutku sposobni obrniti tok neke druge zgodbe. Takšni so največkrat moji junaki. Tudi Pipe lisjak je povsem običajen deček, oblečen v kostum lisjaka, ima svoje težave in želje in zadnja stvar, s

katero se mu tisto jutro ljubi ubadati, je nesrečen jež, ki ga nihče noče objeti. Toda nekaj ga ustavi, nekaj ga premakne – in čeprav je težko (saj mu ježev obup ni ravno v pomoč), vztraja do konca.

Ko se po številnih neuspehah jež že vdaja obupu, mu na pomoč priskoči Lisjak – tudi on ni to, kar se zdi na prvi pogled – z vrsto nadvse izvirnih in ustvarjalnih poskusov. Presenetljivim obratom sledi presenetljiv konec, ki pokaže, da imamo tisto, kar obupano iščemo, pogosto tik pred nosom. Kako se otroci odzivajo?

Če med branjem otroke vprašam, kaj mislijo, da bi moral Pipe storiti, nihče ne predlaga, da bi Pipe ježa kar objel. Seveda nočejo, da bi se zbedel. Vedo pa, da se bo objem zgodil, zato so navadno polni predlogov, kako naj Pipe lisjak objame ježa, polni so novih idej, ki bi se nemara lahko izkazale za uspešne. Navadno so na koncu, ko se Pipe ob objemu ne zbode, pravzaprav rahlo presenečeni, vendar veseli.

Izjemna sinergija je med vami in (tokrat) ilustratorjem Petrom Škerlom, zelo tankočutno izbirate ilustracije. To je dolgotrajna praksa pri vaši založbi Sodobnost International?

Naša produkcija ni velika, zato so teksti različnih avtorjev z mano kar nekaj časa. Kot urednica dolgo razmišljam, komu naj ponudim tekst. Trudim se najti primernega slovenskega ilustratorja ali ilustratorko, kajti lepo je imeti slikanico ali ilustrirano knjigo, ki je v celoti slovenska – in jo potem s toliko večjim veseljem razstavljajš v Bologni in na drugih mednarodnih sejnih. A vedno se ne izide. Včasih so ilustratorji, ki bi ustrezali besedilu, že zasedeni. Nekateri celo za dve ali tri leta vnaprej. Včasih jih zgodba ne pritegne. Takrat se zazremo malo dlje. Instagram je odlično orodje, saj veliko dobrih ilustratorjev iz različnih držav redno objavlja svoje

ilustracije. Z besedilom v mislih potem pregleduješ IG-profile ali portfelje, ki so jih kdaj v preteklosti poslali. Tudi zato sem bila zelo vesela, ko je Peter rekel, da mu je zgodba všeč. Petrove ilustracije so vedno vrhunske, cenjen je tako doma kot v tujini in zagotovo ne bi hotel pol leta preživeti ob zgodbi, ki mu ne bi ustrezala. Vedno imam tremo, ko pošljem svoje besedilo ilustratorki ali ilustratorju, vedno me je strah, da jih ne bo potegnilo v zgodbo. Ko sva se s Petrom slišala in mi je navdušeno razlagal, kako on vidi zgodbo, sem bila dokončno pomirjena. In ko je nato prinesel ilustracije, sem bila očarana.

Že leta 2002 ste bili prvič nominirani za Izginjevalca čarovnic, drugič leta 2012 za Groznilco v Hudi hosti, prvo knjigo o atipični vili, ki je duhovit odgovor na poplavo sladkobnih, rožnatih, nakranceljanih in lepih vil v vseh agregatnih stanjih in žanrih. Tretja nominacija v zgodovini večernice velja Groznilci in divji zimi. Praktično ne mine večernica brez vaše knjige v ospredju. Desetnico ste že prejeli, se vam zde nagrade pomembne? Med Prešernovimi je še vedno silno malo mladinskih pisateljev. Premalo, kajne?

Priznam, zadnja nominacija za večernico je bila največje presenečenje. Kako težko je slikanici konkurirati z deli večjega obsega, sem opazila, ko sem bila lani prvič v življenju v žiriji za podeljevanje tovrstnih nagrad. Poleg tega se skupaj znajde več enakovrednih del in na koncu moraš izbrati. Toliko bolj neverjetno se mi zdi, da zadnja leta prav vsaka od mojih knjig na nek način pritegne pozornost. Prijeten občutek. Ampak ne napišem tako zelo veliko. Zagotovo nagrade pomagajo knjigi, da laže najde bralce, in seveda avtorju, saj do neke mere poveča njegovo bralno občinstvo. Navsezadnje pišemo knjige zato, da bi jih ljudje brali. Kar se Prešernovih nagrajencev tiče,

pa se strinjam, malo jih je, vsekakor premalo ...

Ste brali sonominiranke iz letošnje bere? Se mladinska književnost v desetletju in več, ko ste prisotni na tej sceni kot avtorica, založnica, urednica, torej v mnogih vlogah, spreminja? Bi lahko govorili še zmeraj o desetniškem statusu literature za mlade?

Ker imamo pri Sodobnosti veliko prevodov, je moj bralni čas največkrat zapolnjen s prebiranjem knjig, ki me pritegnejo na sejnih ali mi jih pošiljajo v branje tuje založbe. Vedno me je preganjal občutek, da premalo berem domače avtorje. Kot rečeno, sem bila lani in letos v žiriji za nagrado Desetnica in sem malo nadoknadila, zato zdaj poznam vsa nominirana dela. V zadnjem desetletju morda še največje premike opažam ravno pri slikaniških tekstih, ki so postali krajši. Razmišljam, ali je na to vplivalo večje število odličnih prevedenih slikanic. Pogoji za ustvarjalce se mi zdijo boljši kot pred leti. Javna agencija za knjigo je med programske prejemnike subvencij uvrstila nekaj založnikov mladinske književnosti, v času Renate Zamida se je pojavil nov vsakoletni razpis za slikanice in stripe, ki ga nihče ni ukinil, upajmo, da ga tudi ne bo.

Prejemniki programskih subvencij lahko načrtujejo svoje izdaje za več let vnaprej. Mislim, da bo to vplivalo in že vpliva na uredniško politiko, ki se bo lahko dlje in bolj poglobljeno ukvarjala s posameznimi teksti. Založbe, ki niso imele urednikov, so se začele zavedati, da brez njih ne gre. Stvari se izboljšujejo. Čas približevanja Slovenije kot častne gostje v Frankfurtu in Bologni – če ga bomo znali izkoristiti vsaj dobro, kajti bojim se, da je za odlično že prepozno – pa bo najbrž pokazal, da je slovenska mladinska literatura po prodajah na tuje trge enakovredna literaturi za odrasle. O Frankfurtu je sicer veliko

več govora kot o Bologni in včasih se sprašujem, ali bomo res častni gostje tudi na bolonjskem sejmu. Je pa status literature nasploh v zadnjih desetletjih postal veliko bolj desetniški (tako po številu objav v medijih kot po upadu števila knjig v domačih knjižnicah in še kje). Znotraj tega se mi včasih zazdi, da gre mladinski književnosti pravzaprav še kar dobro.

Pozna se vam, da ste dramaturginja, da obvladate dialoge, pravite nekje, da vam je študij na AGRFT koristil pri pisanju.

Če je moj oče, ki je bil odličen pripovedovalec zgodb, že zarana poskrbel, da sem znala prepoznati dobro zgodbo, potem mi je študij dramskih tekstov vcepil občutek za dramsko in pripovedno strukturo, za karakterizacijo likov, za dialoge, ki ne dopuščajo preobloženosti. Ni bilo zaman, da smo za izpit pri profesorju Andreju Inkretu vsako leto prebrali okoli sto del dramskih klasikov. Na koncu se ti je že fecljalo od množice likov in zapletov, toda potem so se vsi skupaj potuhnili nekam v podzavest, zdaj pa vsake toliko priplavajo na površje v obliki novih junakov. Nekateri med njimi so dobili zametke nekoč davno, ob poslušanju očetovih zgodb o tihotapcih, pa o prababici in pradedku in njunih dogodivščinah. Prababica je sicer umrla, še preden sem se rodila, a bila je tako posebna, da sem si jo že takrat prav živo predstavljala. Med drugim je mojemu pradedku očitala, da ne pije in ne kadi, da ga ne marajo niti klopi niti uši, kakšen moški sploh je. Brez nje najbrž tudi groznilčine prababice ne bi bilo. Kadar mi dialogi ne stečejo, grem prebrat kako dobro dramo, največkrat Brechta. Včasih pomaga, včasih pa ne. Ima pa pisanje pred gledališčem to prednost, da datum 'premiere' določaš sam in da imaš na voljo predal, kamor gredo lahko teksti še malo 'odležat'.

Založniški program Sodobnosti, ki je sicer dopolnilna dejavnost osrednje slovenske literarne revije, ima to prednost, da v njem s svojo ustvarjalnostjo in idejami sodelujejo tudi odlični avtorji in vrhunski prevajalci. Trudite se ustvarjati trende ob pomoči odlične literature. Z mnogimi zbirkami zapolnjujete vrzeli v slovenskem založniškem prostoru. Kako vam gre v zadnjih težkih letih?

Me veseli, da ste omenili tudi prevajalce. K nam so prinesli kar nekaj izjemnih del, s katerimi smo uspeli razširiti krog prevodov z manjših držav ali z nam manj znanih jezikovnih območij. In to še preden je to začela spodbujati tudi Evropska unija. Seveda je veliko lažje izbrati kvalitetne knjige iz anglosaškega in nemškega sveta. Tu so nagrade, ki jih lahko spremljamo, uspešnice imajo zagotovljeno svetovno promocijo ... Kaj pa vemo o kvalitetnih avtorjih iz Litve ali Estonije ali Danske? Da o avtorjih in avtoricah z indijske podceline niti ne govorim. In ravno literatura je tista, ki nam resnično lahko pomaga razumeti neki narod. Že od začetka smo bili odprti za različne kulture; k temu je veliko doprinesel Evald Flisar, njegov odnos do multikulturalnosti je postavil temelje našega založniškega programa. Začeli smo z zbirko Izmenjave, ki prinaša kratkoprozno pisanje z različnih koncev sveta. Odprti smo za predloge – in ravno to nam omogoča, da včasih najdemo kak knjižni čudež, ki sicer nikoli ne bi ugle dal luči slovenskega literarnega sonca. Eden takih biserov je na primer bengalski pesnik in pisatelj Sukumar Ray, eden najvznemirljivejših indijskih klasikov otroške književnosti, ki bi ga, če bi živel v Evropi, postavili ob bok Lewisu Carrollu in Edwardu Learu. Nanj nas je opozoril Sarvajit Chakravarti, nekdanji indijski veleposlanik v Sloveniji, ki mu

po tenkočutnem posluhu za literaturo v svetu diplomacije ni para. Sukumarjeve Brezvezne rime je v slovenščino odlično prepesnil Milan Dekleva. Skoraj sto let po njihovem nastanku si lahko prav živo predstavljaš staro sitnobo, ki čepi ob kotlu in preklinja, medtem ko žveči prekuhano vejo, ali pa kitlona, razdvojeno dušo med kitom in slonom. Finančno se te izdaje največkrat ne izplačajo, vendar bilo bi res škoda, če takih del ne bi mogli brati. K sreči se zanje tu in tam najde skromna subvencija, včasih pa preprosto zamižiš na eno oko in si misliš, bomo že nekako.

Podobno se je godilo s projektom Naša mala knjižnica, ki smo ga začeli v želji, da bi motivirali male bralce in jim prinesli kvalitetno otroško literaturo z raznih koncev sveta. Najbrž je ravno odziv, ki smo ga dobili s šol, pripomogel k temu, da smo v letih, ko zanj nismo imeli finančne podpore, malo stisnili zobe in si rekli, da otroci v projektu uživajo, mi pa z njimi. Danes v projektu sodeluje več kot polovica vseh slovenskih osnovnih šol, že nekaj let pa poteka tudi na Hrvaškem in v Estoniji. Vse to se ne bi zgodilo, če ne bi vztrajali. Zanimivo, ampak ravno razmišljanje zunaj strogih založniških prodajno naravnanih okvirov se nam je v zadnjih kritičnih letih obrestovalo. Tako med bralci kot pri domačih in evropskih razpisih. Trenutno se res ne moremo pritoževati. Toda brez izjemnih dolgoletnih sodelavk in sodelavcev, ki so ves čas soustvarjali program ter projekte in prinašali nove zamisli, brez avtorjev in avtoric, ilustratorjev in ilustratork, pa brez prevajalcev in prevajalk, ki so svoje delo opravili več kot profesionalno, nam ob tej samosvoji založniški politiki ne bi uspelo preživeti.

Melita Forstnerič Hajnšek